

sparekassingsbanken

Offentliggjøring av finansiell
informasjon i samsvar
med kapitalkravsforskriften
del IX

PILAR 3

31.12.2016

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	3
1.1	Innledning.....	3
1.2	Om Spareskillingsbanken	3
2	KAPITALDEKNINGSSREGLER	3
2.1	Pilar 1: Minimumskrav til ansvarlig kapital	3
2.2	Pilar 2: Vurderingen av samlet kapitalbehov og individuell tilsynsmessig oppfølging.....	4
2.3	Pilar 3: Institusjonenes offentliggjøring av finansiell informasjon	4
3	ANSVARLIG KAPITAL OG KAPITALKRAV	5
3.1	Ansvarlig kapital	5
3.2	Kapitalkrav	6
3.3	Kombinert kapitalbufferkrav	7
3.4	Uvektet kjernekapitalandel (Leverage Ratio)	7
4	STYRING OG KONTROLL AV RISIKO.....	8
4.1	Innledning.....	8
4.2	Organisering og ansvar	9
4.3	Risiko- og kapitalstyring.....	9
5	REGULATORISK KAPITAL (PILAR 1)	10
5.1	Kredittrisiko - Standardmetoden.....	10
5.2	Operasjonell risiko – Basismetoden	16
6	TILLEGGSKAPITAL (PILAR 2)	16
6.1	Innledning om metodevalg ved beregning av tilleggskapital (ICAAP).....	16
6.2	Kredittrisiko	16
6.3	Likviditetsrisiko	17
6.4	Markedsrisiko	18
6.4.1	Egenkapitalposisjoner	18
6.4.2	Renterisiko.....	19
6.4.3	Spreadrisiko	19
6.5	Forretnings-, omdømme- og strategisk risiko	19
7	OPPSUMMERING.....	19

1 INNLEDNING

1.1 Innledning

Dette dokumentet gir en beskrivelse av risiko- og kapital situasjon i Spareskillingsbanken. Dokumentet skal dekke kravet til offentliggjøring av finansiell informasjon i samsvar med kapitalkravsforskriftens del IX(Pilar 3).

1.2 Om Spareskillingsbanken

Historikk

Spareskillingsbanken, eller Christianssand Arbeiderforenings Spareskillingsbank som banken het da den ble stiftet i 1877, hadde allerede første dag 39 sparsommelige arbeidsfolk som innskytere. Den første tiden holdt banken åpent på onsdager og lørdager fra kl 19-20, og minste innskudd var 10 øre.

Det var sindige menn som startet banken. Nøkternhet og et ønske om solid, stabil drift preget virksomheten i den grad at bankens tap de første 45 årene kun beløp seg til 100 kroner.

Mye har forandret seg siden den tid, men bankens ry som en seriøs, veldrevet sparebank for folk flest i byen gjelder fortsatt. Vi er lokalisert i Kristiansand, og er den siste rene gjenværende Kristiansandsbanken.

Forretnings- og markedsområde

Spareskillingsbanken er en lokal, selvstendig og samfunnsengasjert sparebank som tilbyr bank – og finansielle tjenester til personmarkedet samt små og mellomstore bedrifter i Kristiansandsregionen.

Opplysninger på konsolidert grunnlag

Spareskillingsbanken inngår ikke i rapporteringspliktig konsern slik at all rapportering er på banknivå.

Alle tall er pr 31.12 og oppgis i hele tusen dersom ikke annet er opplyst.

2 KAPITALDEKNINGSSREGLER

Kapitaldekningsregelverket baseres på tre pilarer.

2.1 Pilar 1: Minimumskrav til ansvarlig kapital

Pilar 1 omhandler minstekravet til ansvarlig kapital for kredittrisiko, operasjonell risiko og markedsrisiko hvor minstekravet er fastsatt til 8 %, hvorav 4,5 % skal være ren kjernekapital og 6 % kjernekapital.

Kapitaldekningen fastsettes som forholdet mellom bankes samlede ansvarlige kapital og risikovektede eiendeler.

De metodene som banken bruker ved beregning av minimumskravene for henholdsvis kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko er vist i figuren nedenfor.

Type risiko	Valgt metode
Kredittrisiko	Standardmetoden
Markedsrisiko	Standardmetoden
Operasjonell risiko	Basismetoden

Det er i tillegg innført følgende bufferkrav ut over minimumskravet på 8 % for standardbanker:

Bevaringsbuffer	2,5 %	
Systemrisikobuffer	3,0 %	
Motsyklisk kapitalbuffer	1,5 %	=> Økes til 2,0 % fra 31.12.2017

2.2 Pilar 2: Vurderingen av samlet kapitalbehov og individuell tilsynsmessig oppfølging

Banken skal ha en prosess for å vurdere samlet kapitalbehov i henhold til vedtatt risikoprofil samt en strategi for å vedlikeholde sitt kapitalnivå. Tilsynsmyndighetene skal overvåke og evaluere bankens interne vurdering av kapitalbehov og tilhørende strategi. Tilsynet skal sette i verk passende tiltak dersom de ikke anser prosessen for å være tilfredsstillende.

Proessen skal gjennomføres minimum årlig basert på vurdering av eksponering, kvaliteten i styring og kontroll og hvor risikoen kvantifiseres gjennom beregning av risikojustert kapital. Det benyttes så vel kvantitative metoder som kvalitative vurderinger ved fastsettelsen av kapitalbehovet.

Finanstilsynet foretar jevnlig vurdering av foretakenes risiko og kapitalbehov (SREP). I vurderingen legges det til grunn at foretaket skal ha kapital ut over minstekravet og bufferkrav for risikoer som foretaket er utsatt for og som ikke, eller bare delvis, er dekket i minstekravet i pilar 1 (pilar 2-krav). Pilar 2-kravet skal dekkes av ren kjernekapital.

På bakgrunn av Finanstilsynets SREP-vurderinger og foretakets eventuelle kommentarer, fastsetter Finanstilsynet et pilar 2-krav som offentliggjøres.

Finanstilsynet har foreløpig ikke startet prosessen med å fastsette kapitalkravet for Spareskillingsbanken, og det er dermed heller ikke offentliggjort noe kapitalkrav for banken.

2.3 Pilar 3: Institusjonenes offentliggjøring av finansiell informasjon

Formålet med Pilar 3 er å supplere minimumskravene i Pilar 1 og den tilsynsmessige oppfølgingen i Pilar 2. Pilar 3 skal bidra til økt markedsdisiplin gjennom krav til offentliggjøring av informasjon som gjør det mulig for markedet, herunder analytikere og investorer, å vurdere bankens risikoprofil og kapitalisering samt styring og kontroll.

Informasjonen skal offentliggjøres og oppdateres minimum årlig. For øvrig er banken pålagt å offentliggjøre informasjon som anses egnet til å påvirke beslutningen til brukere av informasjonen i forbindelse med økonomiske forhold, senest 30 dager etter at banken er eller burde vært klar over forholdet. Informasjonen skal offentliggjøres på internett, og skal være tilgjengelig i minst fem år fra tidspunkt for offentliggjøring.

3 ANSVARLIG KAPITAL OG KAPITALKRAV

Bankens ansvarlige kapital består kun av ren kjernekapital. Ved beregning er det tatt hensyn til tillegg, fradrag og begrensninger i henhold til kapitalkravforskriftens definisjoner. Beregningene viser at banken er godt rustet til å møte økte kapitalkrav.

3.1 Ansvarlig kapital

Banken benytter standardmetoden for kredittrisiko og basismetoden for operasjonell risiko. Tabellen under viser bankens samlede beregningsgrunnlag, ansvarlig kapital og kapitaldekning pr 31.12.2016.

Se eget dokument på bankens hjemmeside med spesifisering av ansvarlig kapital i samsvar med Finanstilsynets retningslinjer.

Ansvarlig kapital:	2016	2015
Sparebankens fond	1.003.984	937.736
Gavefond	0	2.190
Sum balanseført egenkapital	1.003.984	940.646
Fradrag:		
Immaterielle eiendeler	-7.185	-11.615
Overfinansiering pensjonsforpliktelser (netto etter utsatt skatt)	-1.391	-2.795
Sum fradrag	-8.576	-14.410
Ren kjernekapital	995.408	926.236
Tilleggskapital	0	0
Netto ansvarlig kapital	995.408	926.236
Risikoveid beregningsgrunnlag:		
Kredittrisiko	4.159.960	3.795.827
Operasjonell risiko	290.809	282.881
Markedsrisiko	0	0
Totalt beregningsgrunnlag	4.450.769	4.078.708
Kapitaldekning	22,36 %	22,71 %

3.2 Kapitalkrav

Minimumskrav til ansvarlig kapital under Pilar 1 utgjør 8 %, og tabellen under viser kapitalkravet fordelt på engasjementskategoriene under kredittrisikoen, samt for operasjonell risiko.

Engasjementskategorier:	2016	2015
Stater og sentralbanker	0	0
Lokale og regionale myndigheter	94	307
Institusjoner	5.861	5.313
Foretak	19.847	10.589
Massemarkedsengasjementer	12.065	9.685
Engasjement med pantesikkerhet i eiendom	256.817	235.719
Forfalte engasjementer	4.967	11.104
Høyrisiko-engasjementer	0	0
Obligasjoner med fortrinnsrett	2.708	3.586
Andeler i verdipapirfond	6.218	8.188
Egenkapitalposisjoner	18.269	13.877
Øvrige engasjementer	5.951	5.299
Kapitalkrav kredittrisiko	332.797	303.666
Kapitalkrav markedsrisiko 1)	0	0
Kapitalkrav operasjonell risiko 2)	23.265	22.630
Fradrag i kapitalkrav	0	0
Totalt kapitalkrav under pilar 1	356.062	326.297

- 1) Banken har ikke engasjementer som medfører kapitalkrav for markedsrisiko.
- 2) Banken benytter basismetoden for beregning av krav til ansvarlig kapital som skal dekke den operasjonelle risiko. Beregningsgrunnlaget i basismetoden er 15 % av gjennomsnittlig inntekt ved regnskapsårets slutt de tre siste år multiplisert med 12,5. Inntektsposter som medtas i beregningsgrunnlaget følger av § 42-1 i kapitalkravsforskriften.

3.3 Kombinert kapitalbufferkrav

Bankenes kapitalkrav består av ulike deler, og motsyklisk kapitalbuffer ble innført med 1 % fra 1. juli 2015. Denne ble økt til 1,5 % fra 1. juli 2016, og det er varslet ytterligere økning til 2,0 % fra 31. desember 2017. Spareskillingsbanken er ikke definert som systemviktig bank, og er dermed heller ikke pålagt å beregne buffer for systemviktige banker.

Som det framgår av figuren under er banken godt rustet til å møte både gjeldende og fremtidige kapitalkrav.

Bufferkrav:		2016	2015
Beregningsgrunnlag kapitalkrav		4.450.769	4.078.708
Kapitalkrav ren kjernekapital under pilar 1	4,5 %	200.285	183.542
Bevaringsbuffer	2,5 %	111.269	101.968
Systemrisikobuffer	3,0 %	133.523	122.361
Motsyklisk kapitalbuffer	1,5 %	66.762	40.787
Samlet kapitalkrav til ren kjernekapital	11,5 %	511.838	448.658
Ren kjernekapital		995.408	926.236
Kapitalbuffer		483.570	477.578

3.4 Uvektet kjernekapitalandel (Leverage Ratio)

Uvektet kjernekapitalandel ble innført ved CRD IV og beregnes på grunnlag av tallene ved utgangen av kvartalet.

For balanseførte poster tilsvarer engasjementsbeløpet det beløpet som benyttes i kapitaldekningsrapporteringen. Mottatte sikkerheter (finansielt pant, garantier eller andre typer sikkerheter) reduserer ikke engasjementsbeløpet, og det er ikke gjennomført motregning av utlån og innskudd.

Engasjementsbeløpet for ikke-balanseførte poster utgjør 100 prosent av engasjementsbeløpet i kapitaldekningsrapporteringen.

	2016	2015
Netto ansvarlig kapital	995.408	926.236
Engasjementsbeløp balanseposter	8.276.371	7.793.004
Engasjementsbeløp ikke-balanseførte poster	356.593	642.475
Totalt engasjementsbeløp	8.632.964	8.435.479
Uvektet kjernekapitalandel	11,53 %	10,98 %

4 STYRING OG KONTROLL AV RISIKO

4.1 Innledning

God risiko- og kapitalstyring er et sentralt virkemiddel i bankens verdiskapning. Styret i Spareskillingsbanken har en målsetting om at bankens risikoprofil skal være lav til moderat.

Banken har ved utarbeidelse av styringsdokumenter tatt utgangspunkt i Finanstilsynets moduler på de ulike områder, og de er tilpasset bankens enkle og oversiktlige organisasjon.

Risiko- og kapitalstyringen i Spareskillingsbanken tar utgangspunkt i overordnet strategi hvor ønsket risikonivå er angitt. Det er videre utarbeidet delstrategier og policydokument for de ulike risikoområder i banken. Strategidokumentene revurderes minst årlig i sammenheng med bankens strategiprosess.

I forbindelse med risikostyringen og intern kontroll gjennomgås alle vesentlige deler av bankens virksomhet. Med utgangspunkt i risikoen knyttet til den enkelte del av virksomheten iverksettes nødvendige kontrolltiltak for å forvise oss om at arbeidsprosesser og rutiner utføres innenfor en akseptabel risiko.

Banken eksponeres for ulike typer risiko.

Kredittrisiko	Er risikoen for tap som følge av at kunder eller andre motparter ikke har evne eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser og at stilte sikkerheter ikke dekker utestående fordringer.
Likviditetsrisiko	Er risikoen for at banken ikke er i stand til å oppfylle sine forpliktelser og/eller ikke evner å finansiere økning i eiendeler, herunder ønsket vekst, uten vesentlig økte kostnader.
Markedsrisiko	Er risikoen for tap som følge av endringer i renterisiko, spreadrisiko, valutarisiko og aksjekursrisiko.
Operasjonell risiko	Er risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser.
Strategisk risiko	Er risikoen for tap som følge av feilslåtte strategiske beslutninger eller endringer i lover og regler.
Forretningsrisiko	Er risikoen knyttet til uventede inntekts- og kostnadssvingninger og risikoen kan være knyttet til konjunktursvingninger eller endret kundeadferd.
Renommé risiko	Er risikoen for svikt i inntjening og/eller kapitaltilgang på grunn av sviktende tillit og omdømme i markedet.

4.2 Organisering og ansvar

Risikostyringsfunksjonen er organisert slik at den sikrer gjennomføringen av bankens retningslinjer for risikoprofil og styring av risiko. Ansvar for og gjennomføring av bankens risikostyring og kontroll er delt mellom bankens styre, ledelse og operative enhet.

Styret

Bankens styre har ansvar for å sørge for at banken er tilstrekkelig kapitalisert ut fra regulatoriske krav, samt påse at banken har en ansvarlig kapital som er tilstrekkelig ut fra ønsket risiko og bankens virksomhet. Styret skal godkjenne og regelmessig vurdere retningslinjer for å påta banken risikoer. Styret skal fastsette de overordnede rammer, gi fullmakter og sørge for at det utarbeides retningslinjer for risikostyringen i banken, herunder etiske retningslinjer. Bankens samlede styre utgjør både risiko- og revisjonsutvalg og godtgjørelsesutvalg.

Adm. banksjef

Har ansvaret for implementering av risikostyringen og at risikoeksponeringen overvåkes og rapporteres til styret. Adm. banksjef er videre ansvarlig for delegering av fullmakter og rapportering til styret.

Avdelingsledere

Den enkelte leder skal ha nødvendig kunnskap om vesentlige risikoforhold innenfor eget område. De har ansvar for å styre risiko og sikre god intern kontroll innenfor egen avdeling i tråd med bankens vedtatte risikoprofil. Avdelingslederne avgir årlig en oppsummerende vurdering av internkontrollen der det rapporteres oppover i organisasjonen om statusen på internkontrollen innenfor den enkeltes ansvarsområde. Rapporten danner grunnlaget for forbedringstiltak på identifiserte områder.

Risk Manager

Risk Manager har ansvar for bankens risikostyringsfunksjon.

Controller

Controller har en overvåkingsfunksjon og foretar kontroller og undersøkelser av bankens intern kontroll og styringsprosesser. Han er bankens compliance-ansvarlige.

Revisor

Banken har ikke intern revisjon, så bankens eksterne revisor utarbeider årlig en uavhengig bekreftelse av bankens risikostyring og intern kontroll. Banken har nådd en slik størrelse at det vil bli etablert intern revisjon i løpet av 2017.

4.3 Risiko- og kapitalstyring

Strategisk målilde

Risiko- og kapitalstyringen i Spareskillingsbanken tar utgangspunkt i risikonivået slik det framkommer i bankens overordnede strategidokument samt overordnede rammer, fullmakter, instruksjoner og etiske retningslinjer.

Risikostrategier

Gjennom risikostrategiene fastsetter styret ønsket risikoprofil ved etablering av rammer og måltall for de ulike risikoområdene. Strategidokumentene oppdateres minimum årlig.

Risiko

Identifisering og styring av risiko er en kontinuerlig prosess som er integrert i både strategi- og budsjettprosessen. Vesentlige risikoer skal om mulig kvantifiseres gjennom forventet tap og med tilhørende behov for økonomisk kapital både under en normalsituasjon og under stresstesting.

Stresstesting

I forbindelse med vurdering av kapitalbehov gjennomføres stresstester for å analysere hvordan negative hendelser påvirker resultatet, balansen og kapitaldekningen i banken. Stresstestene gjennomføres på områdene kreditt, likviditet og marked.

Kapitalstyring

En aktiv kapitalstyring er viktig for å sikre banken soliditet over tid. Dette gjøres ved å framskrive bankens finansielle utvikling de neste tre år fram i tid under normale forhold, og en annen framskrivning der det tas hensyn til et alvorlig økonomisk tilbakeslag over minimum tre år. Ut fra en slik analyse vil bankens ledelse og styre ha et grunnlag for å vurdere kapitalbehovet framover.

Oppfølging, overvåking og rapportering

Alle avdelingsledere er ansvarlig for den daglige risikostyringen innenfor eget ansvarsområde, og de skal påse at risikoeksponeringen er innenfor de rammer som er besluttet av styret og adm. banksjef.

Compliance (etterlevelse)

Banken er opptatt av å ha gode prosesser for å sikre etterlevelse av lover, forskrifter, standarder og interne retningslinjer.

Den overordnede risikoeksponeringen og risikoutvikling følges opp gjennom periodiske rapporter til styret.

5 REGULATORISK KAPITAL (PILAR 1)

5.1 Kredittrisiko - Standardmetoden

Definisjon

Kredittrisiko defineres som risikoen for tap som følge av at kunder eller andre motparter ikke har evne eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser og at stilte sikkerheter ikke dekker utestående fordringer.

Styring og kontroll

Kredittrisiko styres gjennom egne styringsdokumenter for kredittområdet og bevilgningsreglement.

Styret gjennomgår årlig bankens kredittstrategi og bevilgningsreglement for utlånsvirksomheten. Ut fra fastsatt kredittstrategi defineres bankens kredittpolicy og det fastsettes overordnede mål for eksponering knyttet til portefølje, bransje og enkeltkunder. Samlet danner dette grunnlaget for fastsettelse av ønsket risikoprofil. Gjennom bevilgningsreglementet delegeres kredittfullmakt til adm. banksjef og ass. banksjef innenfor visse rammer. Adm. banksjef har videre delegert bevilgningsfullmakter.

Kompetente medarbeidere som har analytiske evner og god innsikt i risikoelementer knyttet til kunden er en viktig forutsetning for at banken skal kunne styre risikoen i utlånsporteføljen. Det er

avdelingsleder utlån som har ansvar for å sørge for at medarbeiderne innen kredittområdet har nødvendig kompetanseutvikling.

Det skal normalt ikke ytes kreditt der kunden ikke har to alternative muligheter for tilbakebetaling, det vil si både tilstrekkelig betjeningsevne og sikkerhetsdekning.

Bankens portefølje av rentebærende verdipapirer påfører også banken kredittrisiko. Styret gjennomgår årlig bankens markedsstrategi hvor det fastsettes rammer for eksponering i rentebærende verdipapirer.

Verd Boligkreditt AS

Banken eier sammen med 8 andre sparebanker boligkreditselskapet Verd Boligkreditt AS (Verd). Selskapet har konsesjon til å utstede obligasjoner med fortrinnsrett, og banken har overført deler av utlånsporteføljen til Verd. Saldo på overført portefølje pr 31.12.16 er på kr 1.255,3 mill, mens den pr 31.12.15 var på kr 869,9 mill.

Kreditteksponering

Tabellene nedenfor viser bankens totalengasjement mot kunder fordelt på akkumulert risikoklasse, engasjementstype (næring/privat) og geografi. Løpetidstabell viser gjenstående løpetid for utlån, garantier og ubenyttet bevilgning.

Samlet engasjementsbeløp

Beløpene er oppgitt uten hensyn til eventuell sikkerhetsstillelse.

Risikoklassifisering

Det beregnes en misligholdssannsynlighet neste 12 måneder for den enkelte kunde basert på kjente data. For næringsengasjementer er dette regnskap og betalingshistorikk m.m. For privatpersoner er det betalingshistorikk, innskudd og utlån m.m.

Hele porteføljen klassifiseres månedlig og kundene gis en risikoklasse fra A-K, hvor A er best. Risikoklasse K består av lån som er misligholdt over 90 dager, lån med individuelle nedskrivninger og lån til selskaper/personer som er gått konkurs. Systemet muliggjør en overvåking av risikoutviklingen i utlånsporteføljen.

Modellene er også integrert i bankens saksgangssystem, og er en del av kredittvurderingen av kunder. Bankens prising av utlån skal normalt gjenspeile risikoen knyttet til engasjementet.

	Risikoklasse	Misligholdssannsynlighet
Lav risiko	A - D	0,00 % - 0,75 %
Middels risiko	E - G	0,75 % - 3,00 %
Høy risiko	H - J	3,00 % =>
Problemengasjement	K	

Sikkerhetsdekning er ikke hensyntatt i risikoklassifiseringen under.

Pr 31.12.16	Utlån	Garantier	Ubenyttet kreditt	Individuelle nedskrivninger	Gruppevise nedskrivninger	Totalt	
Lav risiko	5.593.208	154.965	401.936	0	-1.368	6.148.741	80 %
Middels risiko	1.110.738	23.748	29.050	0	-2.601	1.160.935	15 %
Høy risiko	327.669	11.601	5.589	0	-4.520	340.339	4 %
Problemengasjement	62.100	85	0	-9.656	-3.713	48.816	1 %
Ikke klassifisert	36.637	2.322	2.928	0	-798	41.089	0 %
Totalt	7.130.352	192.721	439.503	-9.656	-13.000	7.739.920	100 %

Pr 31.12.15	Utlån	Garantier	Ubenyttet kreditt	Individuelle nedskrivninger	Gruppevise nedskrivninger	Totalt	
Lav risiko	5.310.641	181.487	392.364	0	-1.090	5.883.402	82 %
Middels risiko	970.841	23.451	42.006	0	-2.314	1.033.984	14 %
Høy risiko	153.775	5.131	1.898	0	-4.342	156.462	2 %
Problemengasjement	120.624	14	1.048	-11.962	-2.279	107.445	2 %
Ikke klassifisert	26.201	2.610	970	0	-475	29.306	0 %
Totalt	6.582.082	212.693	438.286	-11.962	-10.500	7.202.094	100 %

Samlet og gjennomsnittlig engasjement fordelt etter engasjementstyper (næring):

Gjennomsnittlig engasjementsbeløp er her definert som inngående beløp 2016 + utgående beløp 2016 dividert på to.

	Utlån		Garantier		Potensiell eksponering	
	2016	Gj snitt	2016	Gj snitt	2016	Gj snitt
Primærnæringer	13.536	14.326	0	0	2.674	5.640
Industri og bergverk	3.950	4.304	280	465	3.932	3.169
Kraftforsyning / Bygg- og anlegg	128.409	154.249	18.804	21.476	23.527	26.107
Varehandel	22.003	20.352	8.089	9.939	11.020	9.903
Overnattings- og serveringsvirksomhet	34.688	34.511	4.517	4.518	10.030	11.585
Transport, informasjon og kommunikasjon	6.117	8.017	1.810	1.353	814	1.970
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	8.681	5.130	10.542	9.524	59	30
Omsetning og drift av fast eiendom	681.889	611.959	23.757	26.382	6.581	10.064
Tjenesteytende næringer ellers	164.359	147.125	3.213	3.106	11.108	18.293
Sum næringskunder	1.063.632	999.971	71.013	76.762	69.745	86.759
Personkunder	6.066.720	5.856.247	121.708	125.945	369.758	352.136
Totalt	7.130.352	6.856.217	192.721	202.707	439.503	438.895

Brutto engasjementer fordelt på geografiske områder:

Utlån	2016		2015	
Egen kommune	5.246.978	74 %	4.905.192	75 %
Nabokommuner	975.935	14 %	830.826	13 %
Landet for øvrig	889.663	12 %	828.440	12 %
Utlandet	17.776	0 %	17.624	0 %
Totalt	7.130.352	100 %	6.582.082	100 %

Garantier	2016		2015	
Egen kommune	138.280	72 %	145.763	69 %
Nabokommuner	20.626	11 %	29.584	13 %
Landet for øvrig	32.754	17 %	34.736	17 %
Utlandet	1.061	0 %	2.610	1 %
Totalt	192.721	100 %	212.693	100 %

Gjenstående løpetid for engasjementene:

Engasjementstype:	Uten	Under	3 - 12	1 - 5	Over	Totalt
	forfall	3 mnd	mnd	år	5 år	
Utlån til kunder	-22.656	78.192	227.365	1.815.156	5.009.639	7.107.696
Garantier	0	843	3.832	49.763	138.283	192.721
Ubenyttet bevilgning	439.503	0	0	0	0	439.503
Totalengasjement	416.847	79.035	231.197	1.864.919	5.147.922	7.739.920

Nedskrivninger på utlån og garantier

Utlån til kunder vurderes til amortisert kost. Etableringsgebyrer som belastes kunden ved låneopptak, resultatføres direkte ved opprettelsen av låneengasjementet. Alle engasjementer blir fulgt opp ved månedlig gjennomgang av restanselister og overtrekkslister. Tapsutsatte engasjementer samt misligholdte lån vurderes fortløpende, og minimum en gang pr kvartal.

Et engasjement anses som misligholdt når kunden ikke har betalt forfalt termin på utlån innen 90 dager etter forfall, eller når overtrekk på rammekreditt eller innskuddskonti ikke er inndekket som avtalt innen 90 dager etter at kontoen ble overtrukket. Tapsutsatte lån er lån som ikke er misligholdt, men hvor kundens økonomiske stilling innebærer sannsynlighet for tap på et senere tidspunkt. Konstaterte tap på engasjementer er tap som regnes som endelige.

Individuelle nedskrivninger på lån foretas i de tilfeller hvor det foreligger objektive bevis for verdifall. Verdifallet må være et resultat av en eller flere hendelser inntruffet etter første gangs bokføring. Nedskrivningen beregnes som differansen mellom utlånets bokførte verdi og nåverdien av estimerte framtidige kontantstrømmer, neddiskontert med lånets effektiv rente.

Det skal foretas en vurdering av om det foreligger objektive bevis for verdifall enkeltvis på alle utlån som anses å være vesentlige. Vesentlige og spesielt utsatte engasjementer gjennomgås kvartalsvis. Når det gjelder vurdering av sikkerhet på panteobjekt ved individuelle nedskrivninger, verdsettes disse til antatt virkelig verdi på forventet tidspunkt for realisasjon eller egen overtagelse av sikkerhet.

Objektive bevis for at en gruppe av utlån har verdifall omfatter observerbare data som fører til en målbar reduksjon i estimerte fremtidige kontantstrømmer fra utlånsgruppen. Gruppevis nedskrivninger omfatter bankens vurdering av grunnlaget for verdifall på grupper av utlån med tilnærmet like risikoegenskaper. Ved vurdering av nedskrivning på grupper er bankens utlån delt i personkundemarkedet og bedriftsmarkedet.

Kreditt og forringelsesrisiko

Nedenfor fremkommer samlet engasjementsbeløp fordelt på misligholdte engasjementer og øvrige tapsutsatte engasjementer. Videre fremkommer oversikt over balanseførte og resultatførte tap inneværende år.

Misligholdte engasjement og øvrig tapsutsatte lån fordelt på kundegrupper og bransjer:

Brutto engasjement mislighold og tapsutsatte	Misligholdte engasjement	Herav ind. nedskr	Øvrig tapsutsatte	Herav ind. nedskr
Kraftforsyning / Bygg- og anlegg	0	0	29.793	-5.000
Omsetning og drift av fast eiendom	19.013	-4.656	0	0
Tjenesteytende næringer ellers	2.490	0	0	0
Sum Næring	21.503	-4.656	29.793	-5.000
Personmarked	3.967	0	0	0
Sum engasjement	25.470	-4.656	29.793	-5.000

Brutto misligholdte og øvrig tapsutsatte engasjement fordelt på geografisk område:

	Misligholdte engasjement	Øvrig tapsutsatte
Kristiansand m/nabokommuner	25.470	29.793
Øvrige geografiske områder	0	0
SUM	25.470	29.793

Nedskrivninger fordelt på personmarked og bedriftsmarked:

	Person- marked	Bedrifts- marked	Totalt
Individuelle nedskrivninger 2016:			
Individuelle nedskrivninger 01.01.	0	11.962	11.962
Amortiseringseffekt	0	1.595	1.595
+ Økning i nedskrivning på engasjementer hvor det tidligere er foretatt ind. nedskrivning	0	0	0
+ Nye individuelle nedskrivninger	0	3.599	3.599
- Konstaterte tap i perioden	0	-7.500	-7.500
- Tilbakeføring av tidligere års nedskrivninger	0	0	0
Sum individuelle nedskrivninger 31.12.	0	9.656	9.656

	Person- marked	Bedrifts- marked	Totalt
Gruppenedskrivninger 2016:			
Gruppenedskrivninger 01.01.	3.400	7.100	10.500
Periodens endring i gruppenedskrivninger	1.500	1.000	2.500
Sum gruppenedskrivninger 31.12.	4.900	8.100	13.000

Resultatført tap fordelt på personmarked og bedriftsmarked:

	Person- marked	Bedrifts- marked	Totalt
Resultatført tap 2016:			
Periodens endring i individuelle nedskrivninger	0	-3.901	-3.901
+/- Amortiseringseffekt	0	1.187	1.187
+ Periodens endring i gruppenedskrivninger	1.500	1.000	2.500
+ Konstaterte tap på eng. som tidligere er nedskrevet	0	778	778
+ Konst. tap på eng. som tidligere ikke er nedskrevet		0	0
- Innbetalt på tidligere perioders konstaterte tap	-46	0	-46
Sum tap på utlån og garantier	1.454	-936	518

Bruk av ratingbyråer

SpareSkillingsbanken anvender ikke ratingbyråer eller eksportkredittbyråer ved kapitalvurderingen.

Sikkerheter

Hovedtyper av pant som benyttes ved fastsettelse av kapitalkravet er pant i bolig og fritidsbolig. Ved fastsettelse av forsvarlig verdigrunnlag legges sikkerhetens markedsverdi til grunn.

Brutto engasjement med pant i bolig er på kr 6,7 mrd, hvorav kr 6,0 mrd er vektet med 35 % i samsvar med gjeldende regelverk.

5.2 Operasjonell risiko – Basismetoden

Definisjon

Operasjonell risiko er risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser.

Styring og kontroll

Styring og kontroll av operasjonell risiko omfatter:

- Overordnet risikostyring og kontroll
- Operativ styring og kontroll

Bankens styring og kontroll med operasjonell risiko inngår som en viktig del bankens arbeid knyttet til risikostyring og intern kontroll. Sentralt i bankens overordnede styring og kontroll av operasjonell risiko er bankens årlige vurdering av strategiske risikoer og risikoer knyttet til de ulike forretnings- og støtteprosesser. Denne vurderingen danner grunnlaget for fastsettelse av kontrolltiltak relatert til de identifiserte risikoer.

Det operative ansvaret for styring og kontroll av operasjonell risiko og således også kvaliteten i bankens drift, ligger hos den enkelte avdelingsleder. Det er etablert rutiner for registrering av operasjonelle tap.

6 TILLEGGSKAPITAL (PILAR 2)

6.1 Innledning om metodevalg ved beregning av tilleggs kapital (ICAAP)

Spareskillingsbanken følger retningslinjene fra Rundskriv 12/2016 ved beregning av tilleggs kapital etter Pilar 2.

6.2 Kredittrisiko

Definisjon

Kredittrisiko defineres som risikoen for tap som følge av at kunder eller motparter ikke har evne eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser og at stilte sikkerheter ikke dekker utestående fordringer.

Styring og kontroll

Styring og kontroll av kredittrisiko er beskrevet under punkt 5.1.

Motpartsrisiko er primært knyttet til utlåns- og garantiporteføljen, men også til verdipapirbeholdningen i sertifikater, obligasjoner, aksjer og andeler i verdipapirfondsandeler, samt til innskudd i andre finansinstitusjoner.

Restrisiko i kredittrisikoen er risikoen for at sikkerheter det tas hensyn til ved fastsettelse av kapitalkravet for kredittrisiko er mindre effektive enn forventet. Under dette punktet vurderes kapitalbehovet ut fra et verdifall på eiendommer på 30 %.

Kapitalbehov for konsentrasjonsrisiko i kredittrisikoen baseres på

- geografiske forhold, herunder næringsengasjement utenfor bankens markedsområde
- store engasjement
- næringsfordeling
- avvikende utlånsvekst

Det utføres stressscenarioer der bankens tapsprosent økes vesentlig over tid, og økonomisk kapital vurderes ut fra beregnet kapitalbehov.

6.3 Likviditetsrisiko

Definisjon

Likviditetsrisiko er risikoen for ikke å være i stand til å oppfylle sine forpliktelser og/eller ikke evne å finansiere økning i eiendeler, herunder ønsket vekst, uten vesentlige økte kostnader.

Styring og kontroll

Styringen av likviditetsrisiko tar utgangspunkt i fastlagt strategi, og likviditetsrisiko styres på overordnet nivå etter en rekke parametere hvor LCR (Liquidity Coverage Ratio), NSFR (Net Stable Funding Ratio), Finanstilsynets likviditetsindikatorer og bankens innskuddsdekning er blant de vesentligste.

Banken finansierer sin virksomhet gjennom innskudd fra kunder, gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer og egenkapital. Det søkes å oppnå en innskuddsstruktur med mange mindre innskudd da banken ikke skal gjøre seg avhengig av store enkeltinnskudd. Når det gjelder innlånskilder for øvrig, legger banken vekt på diversifisering hvor så vel långivere, perioder og instrumenter inngår. Banken legger vekt på at likviditetsrisikoen skal være moderat.

Bankens fundingkilder

Innskudd fra kunder er bankens viktigste fundingkilde. Innskuddsdekningen, målt som innskudd i prosent av brutto utlån, var pr. 31.12.2016 på 84,5 %.

Banken har vært med på etablering av Verd Boligkreditt AS, og saldo på overført portefølje pr 31.12.16 er på kr 1.255,3 mill. Ytterligere overføring av portefølje vil kunne tilføre banken likviditet.

Banken benytter tidvis låneadgangen i Kredittforeningen for Sparebanker samtidig som banken også legger ut egne verdipapirer.

Forfallsstruktur:	2017	2018	2019	2020
Obligasjonsgjeld	226 mill	300 mill	450 mill	230 mill
Gjeld til andre kredittinstitusjoner	0	0	0	0

Bankens likviditet

Kortsiktig likviditetsrisiko	2016	2015
LCR (minimumskrav pr 31.12.16 er 70 %)	136 %	148 %

Likviditetssituasjonen i banken er tilfredsstillende.

Det utføres månedlige stressberegninger på likviditetsområdet, og beregningene gjøres under følgende forhold:

- Ordinær drift med markedskrise,
- Drift med bankrelatert krise
- Samt en situasjon med en kombinasjon av markedskrise og bankrelatert krise.

Kapitalbehovet fastsettes til beregnet kostnad ved å skaffe tilstrekkelig funding under det scenarioet som gir høyest kostnad.

6.4 Markedsrisiko

Definisjon

Markedsrisikoen er risikoen for tap som skyldes endringer i rente, aksje-/verdipapirkurser, valutakurser og spreadutgang. Markedsrisiko oppstår hovedsakelig i forbindelse med rente- og valutahandel, bankens investeringer i verdipapirer og som følge av fundingaktiviteten.

Styring og kontroll

Markedsrisiko styres og overvåkes med bakgrunn i rammer vedtatt av styret og i henhold til gjeldende forskrifter. Markedsstrategien gjennomgås og revideres årlig.

I banken er markedsrisikoen begrenset, med bakgrunn i:

- Banken har den vesentlige andelen av innskudd og utlån i flytende rente
- Bankens eksponering i aksjemarkedet er ubetydelig
- Bankens transaksjoner i valuta er uvesentlig

6.4.1 Egenkapitalposisjoner

Banken har ikke handelsportefølje. Strategiske plasseringer i samarbeidspartnere klassifiseres som anleggsmidler, mens andre aksjer og andeler klassifiseres som øvrige omløpsmidler. Omløpsmidler vurderes etter laveste verdis prinsipp. Anleggsmidlene som ikke er børsnoterte nedskrives dersom virkelig verdi er lavere enn bokført verdi og verdifallet ikke ventes å være forbigående.

Aksjer og andeler pr 31.12.2016	Anskaffelses kost	Bokført verdi	Virkelig verdi
Omløpsportefølje, børsnoterte	14.262	14.262	16.139
Omløpsportefølje, unoterte	78.272	77.723	78.018
Anleggsporfølje, børsnoterte	0	0	0
Anleggsporfølje, unoterte	68.383	68.383	83.466
SUM aksjer og andeler	160.917	160.368	177.623
Netto realisert gevinst (+) / tap(-)		-5.877	
Netto urealisert gevinst (+)/ tap (-)		5.384	

Banken benytter regnskapsreglene etter Regnskapsloven med tilhørende Årsregnskapsforskrift for banker mv, og urealiserte gevinster er ikke regnskapsført.

6.4.2 Renterisiko

Renterisikoen oppstår som følge av at de enkelte eiendels- og gjeldspostene har ulike gjenstående rentebindingstider. Bankens styre har vedtatt rammer for renterisikoen.

I Sparekillingbanken er den vesentlige andelen av renterisikoen knyttet til fastrenteinnskudd fra kunder og til obligasjonsbeholdningen da det på øvrige innskudd og utlån vil kunne gjøres parallelle renteskift. Bankens renterisiko er å anse som lav.

Det beregnes et tapspotensiale ved 2 % parallellforskyvning over hele rentekurven, og dette inngår i vurderingen av kapitalbehovet.

6.4.3 Spreadrisiko

Verdifall på bankens obligasjonsportefølje vil normalt være knyttet til endringer i rentekurven, men vi har sett at økning i spreaden på disse papirene har medført verdifall. Verdifallet på obligasjoner som ikke skyldes motpartsrisiko (inngår i kredittrisikoen) vurderes under kapitalbehovet på dette punktet.

Når vi beregner spreadrisiko bruker vi Finanstilsynets tabell for spreadutgangen til ratingklassene og gjenstående løpetid som obligasjonen har.

6.5 Forretnings-, omdømme- og strategisk risiko

Banken er eksponert mot følgende vesentlige risikoer i tillegg til de som er gjennomgått i det overstående.

Forretningsrisiko:

Denne risikoen defineres som uventede inntekts- eller kostnadssvingninger ut fra andre forhold enn kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko. Risikoen kan opptre i ulike forretnings- eller produktsegmenter og være knyttet til konjunktursvingninger og endret kundeferd.

Renommérisiko:

Renommérisiko er risiko for svikt i inntjening og/eller kapitaltilgang som følge av sviktende tillit og omdømme i markedet.

Strategisk risiko:

Strategisk risiko handler om uventede tap eller sviktende inntjening på grunn av feilslåtte langsiktige strategiske avgjørelser som for eksempel inntreden i nye markeder eller oppkjøp, samt endringer i lover og regler.

Kapitalbehovet knyttet opp mot disse risikoene vurderes hver for seg ut fra gitte forutsetninger.

7 OPPSUMMERING

Bankens styring og kontroll med risikoområdene inngår som en viktig del bankens arbeid med risikostyring og intern kontroll. Sentralt i bankens overordnede styring og kontroll er bankens årlige vurdering av strategiske risikoer og risikoer knyttet til de ulike forretnings- og støtteprosesser. Denne vurderingen danner grunnlaget for fastsettelse av kontrolltiltak relatert til de identifiserte risikoer slik at banken har en gjenværende risiko som er innenfor de fastsatte rammer.